

ZİYA OSMAN SABA'DA EYÜP SULTAN VE ÖLÜM DUYGUSU

MUSTAFA MİYASOĞLU

1946 'da Kayseri'de doğdu. İÜ Edebiyat Fakültesi'nde Türkoloji, Felsefe, Tiyatro Tarihi ve İngiliz Edebiyatı okudu. 1974'te başladığı edebiyat öğretmenliği görevini Mimar Sinan Üniversitesi'nde Türk Dili okutmanı olarak sürdürdü. Pakistan'da Modern Diller Enstitüsünde yabancılara yardımcı profesör ünvanıyla Türkçe öğretti. Şehir Tiyatroları Repertuar Kurulu üyeliği yaptı. 1998'de üniversitedeki görevinden emekliye ayrıldı. Pekçok gazete ve dergide deneme yazdı. Milli Gençlik, Yeni Sanat ve Sedir dergilerinin yönetimine katıldı. Suffe Yayınlarını kurarak 5 cilt Suffe Kültür Sanat Yıllığı yayımladı. İki kez Türkiye Milli Kültür Vakfı armağanı kazandı, iki romanıyla da Türkiye Yazarlar Birliği tarafından "yılın romancısı" seçildi. Eserlerinden bazıları şunlardır: Kaybolmuş Günler, Dönemeç, Mubacir, Kültür Hayatımız, Edebiyat Geleneği, Geçmiş Zaman Aynası, Devlet ve Zihniyet, Roman Düşüncesi ve Türk Romanı, Güzel Ölüm, Bir Aşk Serüveni, Rüya Çağırısı, Devran, Hicret Destanı, Bir Güllü Andıkça. İncelemeleri ise Ziya Osman Saba, Necip Fazıl Kısakürek, Haldun Taner, Asaf Halet Çelebi ve Dede Korkut Kitabı'dır

Mart 1910-29 Ocak 1957 tarihleri arasında, İstanbul'da yaşayan şairimiz, Beşiktaş'ta doğup Kadıköy'de öldü ve Eyüp Sultan'daki aile mezarlığına defnedildi. Hayatı, şahsiyeti, eserleri, vefalı ve muhabbetli dostlukları dikkate alınarak bir geçmiş zaman dervişi gibi değerlendirildi. İstanbul kültürünün ruhani yanlarını temsil eden Eyüp Sultan ismi etrafındaki bütün çağrışımlara eserlerinde yer verdiği için, Ziya Osman Saba'ya ezelden Eyüp Sultanlı diyebiliriz.

Ziya Osman Saba, **Yedi Meşale** adlı bir kitap yayınlayan arkadaş grubunun en genç üyesi olarak tanındı ve sanat faaliyetine ölünceye kadar sadık kaldı. Sonraki yıllarda sınıf arkadaşı olan Cahit Sıtkı ile birlikte, kendine özgü bir sanat dünyası ve şiir dili geliştirdi. Ziya Osman, şiirlerindeki samimi duygularla ifade ettiği mutluluk arayışı, kadere boyun eğme ve zaman zaman da ölüme sığınma temaları yanında, vefası ve dostluğuyla da günümüz edebiyatında benzersiz bir yere sahip...

Nazım Hikmet'le Necip Fazıl nesli sosyal ve metafizik anlamda büyük dâvaları şiirlerine konu edindikleri bir dönemde, onlardan hemen sonraki nesilden Ahmet Muhip, Cahit Sıtkı ve Orhan Veli gibi Ziya Osman Saba da sıradan insanın günlük hayatından seçtiği temaları kendi duyarlığından geçirerek ifadeye çalıştı. İstanbul doğumlu olmanın getirdiği bazı özellikler bakımından da Orhan Veli ve Asaf Hâlet Çelebi gibi farklı bir kendine güven ve küresel değerlere bağlı bir duyarlığın mütevazı sözcüsü oldu.

Ziya Osman Saba, sonraki yıllarda Behçet Necatigil'in alabildiğine genişlettiği ev sembolünü ilk kez şiirlerine tema edindi. Bütün şiir ve hikâyelerinde kendi yaşayışından, sevdiklerinden yola çıktı. Büyük ihtirasların değil, küçük mutlulukların, ev ve aile hayatının, çocukluğunun şiirini söyledi. Karamsarlığında nihilizmden eser yoktur. Sosyal doktrinlerle yabancı ideolojiler-

Ziya Osman Saba

den olduğu kadar yaygın modalardan da uzak kaldı. Bu yüzden, pek çok insanın zamanla yabancılaştığı İslâmî duyarlığı sade bir dille ifade etmesiyle de çağdaş bir Yunus Emre gibi görünmüştür.

Çocukluğunun ve ilk gençlik yıllarının saadetlerini şiirlerinde dile getirdiği gibi, hikâyelerinde de canlandırdı. Tenkit yazılarında bile insanların ve kitapların hep sevdiği yanları üzerinde durdu ve dost kalmaya sonuna kadar özen gösteren bir tavır ortaya koydu. Günlük hayatımızın neşesi, kaybedilen değerlerin hüznü, ölümün kaçınılmazlığı ve "Değişen İstanbul"un gündün güne insanı şaşkırtan görüntüsü, Ziya Osman'ın sanat dünyasını ören anahtar kavramlardır.

HAYAT HİKÂYESİ VE SANAT ANLAYIŞI

Hayat hikâyesini Fahir Onger'e anlatırken şunları söylüyor:

"İstanbul'da, Beşiktaş'ta Hayreddin İskelesi'nde şimdi yerinde tütün deposu bulunan bir evde doğmuşum (1910 Yılı Mart ayı). Çocukluğum bu evde geçti. Babam merhum binbaşı Osman Bey'dir. Annemi küçük yaşta kaybettim. 9 yaşında Mütareke senelerinde Galatasaray Lisesi'ne leyli olarak girdim. Orada öğrendiğim Fransızca ile okuduğum Fransız şairlerinin hayranı olmuştum.

Galatasaray Lisesi'ne girişimin sebebi şudur: Harbi umumî içinde Alman hâkimiyeti tebarüz ettiğinden ailem önce, Almancayı öğrenmem için Alman mektebine vermeyi düşünmüşlerdi. Sonradan Fransızcanın daha geçerli bir lisan olduğunu düşündüklerinden, beni Galatasaray'a vermişlerdi. Daha küçük yaşlardayken edebiyata karşı içimde bir sevgi vardı, fakat şiir yazamayacağımı sanırdım. Hattâ ilk kalem denemem de nesirdir. Mektepte vezin, kafiye öğrendikten sonra Servet-i Fünun dergisinde, 1926 yılında ilk manzumem çıkmıştır. Edebiyata karşı bende ilk alaka uyanmasında harici bir âmilin rol oynadığını hatırlamıyorum. Mektepte okuduğum Fransız şairlerinin bir tesiri olmuş olabilir."

Ziya Osman Saba'nın sanat hayatıyla yakından ilgili olan hayat hikâyesinin bundan sonraki kısmını şöyle özetleyebiliriz:

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okurken, bir yandan da Cumhuriyet gazetesi muhasebe servisinde çalıştı. 1936'da Hukuk'u bitirerek İstanbul'da askerlik yaptı. 1938'de Hariciye imtihanına girdi, kazanamadı. Aynı yıl Emlâk Bankası'na girdi ve burada beş yıl çalıştı.

Liseyi bitirdiği yıl, amcasının kızını Paris'e gezdirmeye götürdü, orada refakat ettiği sinir hastası genç kıza âşık olan Ziya Osman, ailesinin bütün itirazlarına rağmen kuzeniyle evlendi. Hukuk'ta talebeyken evlendiği karısının rahatsızlığından ötürü bu evliliği sürdüremedi. Sık sık Bakırköy'de tedavi gören eşiyle yaşadığı on iki yıl boyunca karamsar şiirler yazdı. Ailesinin ve yakınlarının ısrarlarıyla, kanunun tanıdığı hakka dayanarak onu boşadı (1943). Aynı yıl, çoğunluğu ölüm düşünceleriyle dolu karamsar şiirlerinden oluşan ilk kitabını yayınladı: **Sebil ve Güvercinler**.

1944'te askerlik görevini tamamlayıp bankaya döndü ve mesai arkadaşlarından Rezzan (Öney) Hanımla ikinci evliliğini yaptı. Banka onu Ankara'ya tayin etti. Fakat Ziya Osman İstanbul'dan ayrılarak Ankara'ya yerleşmeye alışamadığı için, 1945'te buradaki memuriyetinden istifa ederek ayrıldı, yeniden İstanbul'a döndü. 1950 yılına kadar, İstanbul'da Millî Eğitim Basımevi Tashih Bürosu Şefi olarak çalıştı. Bu arada Kadıköy'e evine yerleşti, tabiatı ve insanları sevmeye yöneldi. Bu dönemdeki şiirlerinde mutlu bir evlilik, çocuklar, ev ve aile sevgisi dikkati çekmektedir. İkinci evliliğinden iki oğlu oldu.

Çocukluğunda, genç yaşta annesinin ölümü ve baba ayrılığından sonra, ilk eşinin hasta olması yüzünden Ziya Osman Saba çok duygulu ve kırılğan bir bünye sahibi olmuştur. Şiirlerinde de kendini belli eden bu hassas yapısı, onun sıkıntılı yıllar boyunca yıpranmasına yol açtı ve kalbinden rahatsızlandı (1950). Bundan sonra ölünceye kadar evinden çıkmadan Varlık Yayınevi'nin işleriyle uğraştı, geçimini bununla temin etti. 29 Ocak 1957'de geçirdiği bir kalp krizi sonunda Kadıköy'deki evinde öldü. 31 Ocak günü Şişli Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra, Eyüp Sultan'daki aile mezarlığına gömüldü.

Galatasaray Lisesi'nde okuduğu yıllarda Servet-i Fünun dergisinde yayınladığı şiirleriyle tanındı ve kendisinden yaşça büyük gençlerin teşebbüsüyle yayınlanan **Yedi Meşale** adlı ortak kitapta yer aldı. Böylece küçük yaşta yetimlik duygusu benliğine sindiği gibi genç yaşta şair olarak da tanındı.

Ziya Osman Saba ilk döneminde Servet-i Fünun anlayışını, sonra da ikinci hece neslinin şiir dili ve üslubunu kendisine yakın bulmuş, Sebil ve Gü-

vercinler'deki şiirlerin çoğunda bu atmosferin izleri açık seçik görülmüştür. Ama bütün bunlarda ve 1940'dan sonra yayınladığı serbest vezinli şiirlerinde Ziya Osman'ın hep bir kendine has atmosfer kurma çabası içinde olduğunu belirtmeliyiz.

O her zaman bir mizacın şairi olmuş, sıkıntılı dönemlerinde Yunus gibi ölüme sığınarak âhirete göçen sevdiklerine kavuşmayı istemiş, mutlu günlerinde de bulduklarıyla yetinmenin dünyalara değer bir zenginlik olduğunu ifade etmiştir. Şiirlerinde sosyal çatışmadan çok, iç dünyasının huzur arayışını yansıtmaya çabası görülür. Yaşadığı dönemde görülen bütün şiir tekniklerini kullanmış, "sonnet"den koşmaya, serbest vezinden mesnevî şeklinde kafiye tarzına kadar bütün şiir şekillerini kullanmakta tereddüt etmemiştir. Bazı yönleriyle iddiasız görünse de, şiirini belli bir duyarlılığın sözcüsü yapmadaki ısrarlı tutumu ve kararlılığıyla şiirimizde kendine sağlam bir yer edinmiştir.

Mümin, mütevekkil ve mütevâzî kişiliği, azla yetinen ve dünya hırslarından uzak, orta halli insanın İstanbul kültürünü devam ettirme çabasını ortaya koyan şiirleriyle, Ziya Osman Saba'nın bir derviş kimliği ortaya koyduğu söylenegelmiştir. Bu bakımdan onu mutasavvıf şairlerimizden bir devamı gibi görenler de vardır. Gerçekten, tattığı nimetlere şükürünü şiirlerle ifade eden bir yeni derviş gibidir.

Şairimizin otuz yıllık sanat hayatında yayınladığı şiir ve yazılarının dökümünü yaparsak, şöyle bir toplam çıkar: Dergilerde yayınlanmış 168 adet şiirinden, Yedi Meşale'den sonra yayınladığı **Sebil ve Güvercinler** (1943), **Geçen Zaman** (1947) ve **Nefes Almak** (1957) adlı kitaplarında yer alan 139 şiir, **Meşut İnsanlar Fotoğrafhanesi** (1952) ve **Değişen İstanbul** (1959) adlı kitaplarda toplanan 15 hikâye ve hepsi de dergi-

Ziya Osman Saba ailesi ile

lerde kalan 35 yazı. Bunlara, "Cahit'le Günlerimiz" adlı, Cahit Sıtkı'nın kendisine yazdığı mektuplardan oluşan **Ziya'ya Mektuplar** kitabının 40 sayfalık önsözü ile onunla yapılmış 11 anket ve mülakatı da ilâve edilirse, Ziya Osman Saba ile ilgili bütün metinler belirtilmiş olur. Ölümünden sonra, **Geçen Zaman** ve **Nefes Almak** adlı iki kitabında topladığı Bütün Şiirleri'yle "Değişen İstanbul" a ait parçalar sayılan bütün hikâyeleri birer kitap halinde yayınlanıyor.

Eski İstanbul hayatını, çocukluğundan başlayarak ilk gençlik yıllarına ve ikinci evliliğine kadar geçirdiği değişimleri anlatırken, okuduğu kitaplardan gezdiği semtlere, okul arkadaşlarından hatırası olan elbise ve vapurlara kadar hayatına karışan bütün unsurları ele aldığı hikâyelerinde, daha çok bir hatıra

çeşnisi vardır. Kendisi de bunlara zaten "nesir veya hikâyemsi yazılar" demektedir. Ama bunları yazarken aklının bir köşesinde "Değişen İstanbul"un tamamlanması yatıyordu herhalde. Bunu yıllarca önce bir roman olarak tasarladığını söyleyebiliriz: 29 Nisan 1937 tarihli Servet-i Fünun dergisinde yayınlanan bir mülâkatta, "Tasarladığım eser ise: Belki bir roman..." diyerek, 1944'ten sonra yayınlatabildiği hikâyelerin hangi zihnî hazırlıklarla ortaya çıktığını belirtmiş oluyordu. Böylece, onların bir romanın parçaları olarak hazırlandığını anlıyoruz. Zaten metinler düzenli bir sıra ile yan yana getirilirse, şairin hayatını kronolojik bir bütünlük içinde ortaya koyduğu görülür.

Çağdaşlarından farklı bir nesir diliyle şahsiyet özelliklerini ortaya koyarken, Abdülhak Şinâsi'den metafizik meseleleri ele alırken Necip Fazıl'dan etkilendiğini ve pek çok şeyi ev sembolü etrafında anlatma çabasıyla da Behçet Necatigil'i etkilediğini belirtmek zorundayız. Şiirimizdeki yeni akımlarla yeni şiir tekniklerinden faydalanmasına rağmen hep kendi üslûp özelliklerini korumaya çalışmasıyla arkadaşları Cahit Sıtkı'yı hatırlatır. O da pek çok sosyalist olmayan sanatçıya sorulan belirli sorular sorulduğunda, onun cevabı hep aynı müdafaa üslûbunu andırıyor. Çünkü değişmeyen değerler de olmalı ve vurgulanmalı. Bunları, F. Onger'in sorularına cevap verirken şöyle belirtir:

"İçimin değişmemesi meselesine gelince; bu içimin belki fazla istikrarından olmuştur.

"Dünya görüşümü de açıklayayım: Şiirin birtakım ebedî temaları vardır. Her şair nihayet bir insan olmak itibarıyla içinde duyacağı aşk, ölüm korkusu vs. gibi temaları işleyecektir. Şiirin içtimaîleşmesine tamamiyle muhalif olduğum sanılmasın. Şair içtimaî dertlerini de, ama kendi süzgecinden geçirdikten sonra ve geçirebildiği takdirde söylemelidir ve söyleyecektir. Süzgeç mese-

lesini biraz izah etmeliyim: Meselâ şairin kardeşinin öldüğünü farzedelim. Şair de her insan gibi elbette kardeşini seviyordur. Burada süzgecin deliği biraz geniş bulunuyor. Ve şair, kardeşinin ölümü üzerine tamamiyle enfûsî bir his olarak bir şiir -muvaffakiyetli bir şiir- yazabilir. Hiç tanımadığı açıklıktan ölen bir insanın ölümü, ne kadar acılamak istesek, yaradılışımız itibarıyla bizi kardeşimizin ölümü kadar müteessir etmeyecektir. İşte benim istediğim, açıklıktan ölen yabancıya kardeşim ölmüş kadar müteessir olup, adamakıllı duyduktan sonra yazmaktır. Bu şiddetle duymamışsa, şaire illâki içtimaî şiir yazacaksın diye kötü şeyler yazdırmanın lüzumu yoktur.

"Hadiselerin seyri, harplerin, harp zamanlarına rahmet okutan buhranlı sulh devirleri her insan gibi şairi de müteessir ediyor ve dolayısıyla eserini içtimaîleştiriyor. Bunu kabul etmek lâzımdır. Belki bir saadet devri yaşasaydık böyle olmazdı." (Varlık, 1 Şubat 1970).

SAADET DEVRİNİN MAHRUMU

Ziya Osman Saba incelikler şairidir. İstanbul kültürüne ait ne kadar önemli ve değerli unsur varsa, hepsine karşı şairimizde inanılmaz bir bağlılık olduğunu görüyoruz. Şiirleri ve nesirleri bu bağlılığın tipik örnekleridir. Gülten Akın'ın bir şiirinde, "Hiç kimselerin vakti yok / Durup ince şeyleri düşünmeye" dediği bir çağda, bu ince şeyleri düşünüp hayatının ve sanatının meselesi yapan çok insan vardır. Evinin idaresinden âciz pek çok insanın kahvehanelerde veya akraba ziyaretlerinde dünyayı ve Türkiye'yi kurtarmaya yönelik reçeteler üretmeye çalıştığı bir dönemde kimse, Ziya Osman gibi sade vatandaşın sıradan dertlerini, hüznü ve mutluluklarını mesele edinmez.

Yazılarında büyük meseleleri çözmeye, Ankara'daki yöneticilere akıl vermeye veya çeşitli yollardan baskı yapmaya çalışan yazarların çok olduğu kültür çevreleri için de Ziya Osman Saba naif ve zavallı bir tip gibi görünür. Ama sade vatandaşın günlük hayatındaki meseleler bunlardır: Geçim derdi, daha iyi ve daha mutlu yaşama arzusu, geçmişte yaşamış yakınlarla özlem ve ahirette onlarla beraber olmak isteği, alt edilemeyen güçlükler karşısında kadere rıza ve Allah'a tevekkülle sığınma düşüncesi...

Ziya Osman Saba, işte büyük meseleler karşısında insanlığı kurtaracak formüller üreten ideoloji bezirganı sanatçı özentilerinin aksine, Asaf Hâlet Çelebi gibi kendi türküsünü söylemeyi seçmiş ve Behçet Necatigil'den önce ev ve aile çevresinin bile kendine özgü bir şiir dünyası kurmaya yeteceğini ortaya koymuştur. O bakımdan, pozitivist ve materyalist dünya görüşünün kültür ve sanat hayatını çemberini aldığı bir dönemde, eserlerinin özünü insanî değerlerden örmesi ve resmî ideolojiden de moda telâkkilerden de sanatını koruması, gerçekten takdire değer bir tavrıdır. O devrin önce Kemalist, sonra da Sosyalist Gerçekçisi Fahir Onger gibi sosyalist bir eleştirmene karşı, ancak iç dünyası zengin bir insan söyleyebilir şu söz: "İçinin değişmemesi, (...) içimin belki fazla istikrarından olmuştur"...

Yedi Meşaleci şair ve yazarların pek çoğunun meslek ve meşrep olarak sanattan uzaklaştığı, Cahit Sıtkı'nın bile sosyalist etkilere girdiği ve şöhret için kimlik değiştirmeye başladığı bir dönemde, kişiliğinden ve sanat dünyasını oluşturan değerlerden, dolayısıyla toplumun kültüründen kopmayan çok az sanatçı var. Ziya Osman'ı önemli kılan,

biraz da Behçet Necatigil'in sözünü ettiği "mizaç bütünlüğü"dür. Necatigil, usta kabul ettiği bu şairin "şiirlerine vurduğu damga"yı benzersiz görür...

Onun saadetten ne anladığını Bütün Saadetler Mümkündür adlı, 1943 yılında yazılmış şu kısa şiir ifade eder sanıyorum:

Bütün saadetler mümkündür...

Şu kapının açılması,

İçeri girivermen,

Bahar, kuşlar, gündüz.

Ve bütün dünya

Bir an içinde gürültüsüz.

Bütün saadetler mümkündür...

Bahtsızların biraz gülümsemesi...

Körlerin gün görmesi,

Mümkündür bütün mucizeler...

Ana, baba, evlât, bütün kaybolanlar...

Ebedî bir sabahta buluşmamız bir daha.

Ölüler! hepimiz için yalvarın Allaha...

Görüldüğü gibi çok büyük dâvaların adamı gibi iddialı olmayan, ama aslında insanı ve insanın temel değerlerini mesele edinen sanatı savunan, mütevâzî bir geçmiş zaman dervişinin arasında

dolaştığı insanlara söylediği çok şey olmalıdır. Bu sözler bazen söylenmeden daha etkili ifade edilir... Yahya Kemal'in eserlerinde ifadesini bulan pek çok şeyi kendilerine özgü bir dil ve duyarlılıkla ortaya koyan, Abdülhak Şinasi ve Asaf Hâlet Çelebi de böyle sanatçılardı. Ziya Osman Saba hakkında ölümünden sonra yazı yayınlayan pek çok sanat ve kültür adamı benzer şeyler söylüyor.

BİR YENİ ZAMAN DERVİŞİ

Ziya Osman'ın kendine özgü duyarlılığı, ne ödünç alınmış ve ne de moda bir akımdan etkilenmiştir. Belki onun küçük yaşta annesini kaybederek önce öksüz, sonra babasından ayrı, bir yatılı okulda geçen yetim günlerin hüznüyle, mahzun bir yüreğin çocuksu duygularıyla oluşmuştur. Çok genç yaşta duygulu şair olarak tanınarak Yedi Meşaleciler arasında yer almış, zamanla yabancılık etkilerden kurtularak kendi sanat dünyasını kurmuştur. Mizaç da bu arada teşekkül etmiştir.

Behçet Necatigil, şairimizin ölümünden sonra yazdığı yazıda, onu şöyle değerlendirir:

"Ziya Osman'ın şiiri Âşık Paşa'lardan, Yunus'lardan gelen soyut tasavvuf şiirini, hayattan parçalar da ekliyerek biraz dünyalaştırıp sona mı erdirdi; Türk iman kültürünü işleyen son şairimiz miydi Ziya Osman? Sanmıyorum. Ziya Osman'daki yaşamak bıkkınlığını, isteksizliğini benimseyecek, ölümü bir kurtuluş olarak görmek tema'sını besleyecek şairler, tek tük de olsa, her zaman bulunacaktır. Unuttuğumuz, geciktirdiğimiz, hep yarınlara attığımız ahret-ölüm korkuları, Allah'a bel bağlayış, ölüm ötesinde sevgili ölmüşlerimizle tekrar buluşma ümidi, arada bir

meselâ gece yalnızlıklarında, kaybettiklerimizin hâtıralarıyla dolarak, aklımıza geldikçe, açacağımız şiir kitapları, Ziya Osman'ın inkiler olmayacak mı? Madde den usanıp mânaya, alem-i ervaha biz sanki hiç geçmeyecek miyiz; sanki bu hep böyle mi sürececek ömrümüz boyunca? Sanmıyorum.

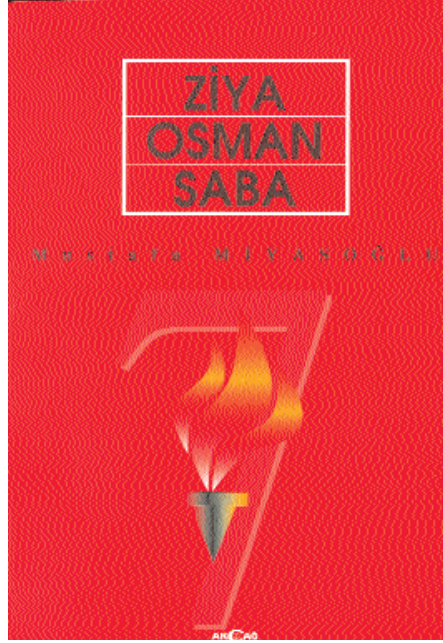
"Ziya Osman, 31 Ocak'ta toprağa verildi. "Eski bir evde olmak, orada Eyüpsultan'da" diyordu. Hayatla ölümü iç içe yaşamış, beyaz şiirler şairi, özlediği yerde, özlediği eve göçtü. Kar yağıyordu, temiz-beyaz. Ve serviler, karanuranelikler içinde bir kandil gecesine hazırlanıyorlardı. Hayatı beyaz, ümitleri beyaz, imanı beyaz, aziz şair için, böyle dini bir günde, bir kandil gününde, ötedünya çiçekleri karların altına anneciğinin yanına gömülmek, ömrü boyu özlediği en Tanrısal saadetti her halde. Tanrıdan bunu istemiş, istediği oldu." (Varlık, 15 Şubat 1957).

Hayatının son zamanlarında notlarının derlenmesine yardımcı olduğu ve hayranlığını ifadeden çekinmediği Abdülhak Şinasi'den, çocukluk arkadaşı Yaşar Nabi'ye, Haldun Taner'den Ahmet Oktay'a kadar pek çok yazar ve araştırmacı, Ziya Osman Saba'nın kendine özgü "mümin" kişiliğinden söz eder. Hikâyeci ve gazeteci olarak, uzun ömründe pek çok sanatçı, kültür adamı ve politikacı tanımış olan Oktay Akbal, kendinden tamamen farklı bir mizacın insanı olan şairimizi şöyle anlatıyor:

"Kendi sevinci, kendi rahatı, kendi huzuru için başkalarını acıya, üzüntüye sokan kişilerin mutluluk saydıkları ruh hali aşırı bir bencillikten başka bir şey değildir. Ama azıcık bir mutluluk payı elde etmek de kişinin hakkı. Ya, bunu bile kazanmayı başkalarının mutluluk payına bir tecavüz sayan kişi var mıdır dersiniz? Yaşadı mı böylesi? Yaşayabilir

mi? Elinin altındaki imkânlardan yararlanmayı, başka birinin üzüntüsüne, kırılmasına sebep olmamak için düşünmeyen, yaşama savaşında kendi kişisel isteklerini yerine getirmek için kimseyi rahatsız etmeyen, kimseye yaklaşmayan kişiye ermiş adını vermek uygun düşmez mi? Yaşamasını bu görüş açısına, bu ruh haline göre düzenleyen, elde edilecek en küçük mutluluğu bile çevresindekilerin mutluluk paylarını onlardan önce kapmak sayan bir kişinin şu tatsız yeryüzünde yaşamış olduğuna kimse inanmaz tabii. Herkesin birbirini itelediği, en değersiz yerler, nesnelere için birbirine çelme taktığı dünyamızda bu çeşit ermişlere yer kalmamıştır. Ama böyle, bir ermiş kendine yer kalmayan bu dünyada, bu toplumda, içimizde, aramızda, hepimizin sevdiği, saydığı bir dost, bir arkadaş, bir şair, bir yazar kişiliğiyle yaşadı. Tam kırk yedi yıl süren bu ermiş hayatını yakından inceleyecek olursak hemen hiçbir sanatçımızda göremeyeceğimiz, bulamayacağımız özelliklerle karşılaşırız. Çağdaş edebiyatımızla ilgilenmiş her okur bu sanatçının kim olduğunu anlamakta gecikmeyecektir. Çünkü onun bir benzeri, bir eşi yoktur, olamaz da. Çünkü yaşadığımız dünyanın çirkinlikleri karşısında onun kadar yücelebilmiş, onun kadar ermiş kişiliğine çıkabilmiş başka bir kimse düşünülemez. Bu, şair Ziya Osman Saba'dır.

"Saba'da bu ermişlik halini şiirlerini okuduğum sıralarda da duymamış degildim. Ama onu yakından tanıdıktan, kişisel yaşamasını, ihtirassızlığını, çekingenliğini, hiç kimseye, kendisine en zararlı dokunanlara, gerçekten kızılacak, öfkelenenlere bile sevgi beslemesini gördükten, anladıktan sonra onun çevremizdekilerden çok başka, çok değişik bir insan olduğunu anladım. Şiirlerindeki kişi ile hayattaki kişi

birbirine eşti. Tam anlamıyla, içtenliği olan bir şairdi." (Şair Dostlarım, s. 38-39, 1964).

ZİYA OSMAN SABA'DA İSTANBUL VE EYÜP SULTAN

Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul sevgisinin pek çok anlamı vardı. Kimisi için bir kültür ve medeniyet sentezi, kimisi için de bir geçmiş zaman nostaljisiydi. İstanbul'da doğup büyüyenler için ise bir çeşit aile bağlılığı veya bütün bunların bir bileşkesiydi. O yüzden de yurtdışına gitmiyorsa, memuriyet veya başka bir sebeple Ankara'da yerleşmeyi bir türlü hazmedemezdi.

Yahya Kemal'in ifadesiyle "vatan İstanbul'dan ibarettir" diyenler için, İstanbul'dan ötesi bütünüyle taşraydı. 1930'lu 40'lu yıllarda İstanbullu okuyucuların Anadolu'ya gitmesi, pek çok bakımdan kaybolmak anlamına gelirdi. Suyun dışında balık nasıl çırpırsa, İstanbul dışında pek çok okuyucu öylesine çırpınır ve bir çoğu da "bu muhitte boğuluyorum" diye yakınır.

O dönemin hikâye ve romanlarıyla

hatıraları bu duyguları açıkça ortaya koyar. Yakup Kadri ile Nahit Sırrı'nın romanlarında bu İstanbullu tipler oldukça canlı bir tarzda anlatılır. Anadolu'da bulunmuş ve insanlarını sevmiş, çok dar bir İstanbullu çevresinde ilgi görmüştür. Bu bakımdan Yakup Kadri'nin Yaban adlı romanıyla Reşat Nuri'nin Çalığışu adlı romanları birbirine zıt izlenimleri yansıtır. Biri Anadolu insanından nefret ederken, öteki bu insanı belli fikirler ve idealler etrafında eğitmeyi ve daha iyi bir gelecek için yetiştirmeyi düşünüyordu.

O dönemin İstanbullu aydınları daha çok Yaban gibi duyup düşünüyordular. Çok azı farklıydı.

Ziya Osman Saba ise, bu aydınlardan farklı bakıyordu dünyaya. Kimseyi horlamak, kötülemek elinden gelmediği için, Yaban gibi düşünmüyordu kendini. Ama İstanbul'daki hayatını ve alışkanlıklarını terkederek Ankara'da bile yaşayabileceğini ihtimal vermiyordu. Kendini toplumun fedakarlık yapacak kadar güçlü veya bir toplumun kalkınma ideallerini benimseyecek kadar istekli bulmuyordu.

Bir bakıma şöyle de değerlendirilebilir: Yahya Kemal, Abdülhak Şinasi ve A.H.Tanpınar gibi İstanbul'u kültür ve medeniyet bir sentez gibi görenlerle, İstanbul'a aile ilişkileri ve nostaljik duygularla bağlı olanlar arasında bir yerde görülebilir Ziya Osman... Onun İstanbul'a bağlılığı, mutlu bir insanın eşine ve çocuğuna, yerini seven bir çiçeğin toprağına bağlılığı gibidir.

İlk eşinin hasta olduğu günlerde, kendisinin olan bir ev, mutlu bir eş ve çocuk özlemiyle yazdığı buruk şiirlerden biri olan Toprağı adlı, 1942 tarihli şiiri bu duygularını anlattığı için dikkate değer:

*Ne kadar istiyorum, akşamlayın, ezanda,
Eski bir evde olmak, orda, Eyüpsultanda,
Bir yanda ölmüşlerim, bir yanda kalanlarım.*

*Duyayım: Gece, gündüz, hayat, ölüm, içiçe
Dallara konan karga, camımı vuran serçe,
Toprakta yatan annem, eli dizimde karım.*

*Ahret dolsun içime kumruların "Hu.."sundan
Diyeyim, camiinin geçerken avlusundan.
Şu musalla taşında bir namaz yatacağım.*

*Bir tabutun içinde sır vermeden gidenler,
Orda, beyaz taşlarla yıllardır beni bekler,
Benim de gözlerime yakın olsun toprağım.*

İlk eşinden ayrılıp ikinci defa mutlu bir evlilik yapınca, dünyaya yeniden gelmiş gibi yaşama sevinci dolar. "Bütün saadetler mümkündür" derken, bir yandan da beklediği mucizevi mutluluk için ölüleri bile Allah'a yalvarmaya çağırır. Daha sonra da nişanlılık, evlilik ve çocuk sevgisi etrafında şiirler söylemeye başlar. Gerçekten mutlu olmuş, "Öğreniyorum yeni baştan sevmeyi" demiştir...

Bu arada aksi bir tesadüfle, çalıştığı banka onu Ankara'da görevlendirir. Ayaklarını sürüyerek İstanbul'u terkederek Ziya Osman, Ankara'ya alışmadığı için memuriyetten ayrılarak evine döner. Bu kısa ayrılık, edebiyatımıza samimi ve çok farklı bir metin kazandırır: Bıraktığım İstanbul... Ona özgü diyebileceğimiz bir İstanbul sevdasının dile geldiği bir metnin son satırlarıdır bunlar:

*"İstanbul! Senin o gazetelerde gece
elbisesiyle gidileceği ilan edilen yeni
eğlence yerlerini, yeni gazinolarını, li-
dolarını istediğim yok; ben, orada bir
Hukuk talebesi iken kitabımı alıp çalış-
maya gittiğim Gülhane parkına yine
gidip, o eski sıraya oturmak istiyorum.
Ben, senin Ada vapuruna değil, sevdik-
lerimin mezarlarını ziyaret etmek üzere*

o mütevazî Eyüp vapuruna binmek istiyorum. İstedğim, o, kalabalığı ile beraber ruhu da değişmiş Beyoğlu'nda eğlenmek değil, ben ruhuma denk, fakir İstanbul'un sokaklarında, serin bin sonbahar gününü bir harmani gibi sarınarak sadece yürümek istiyorum.

"Hangi menfaat, hangi para hırsı beni bu şehirde tutuyor! Orada belki daha fakir yaşadım, belki orada, buradaki gibi asfalt üzerinde yeni kundurlarım gıcırdamaz, fakat eski kundurlarım ayağıma daha hafif, daha rahat gelir, incelmış tabanlardan İstanbul kaldırımlarını daha iyi hissedirdim.

"Köprü'den sabah akşam yine geçebilirdim. Orada en küçük vazife benim neme yetmezdi! Orada, Köprü'nün altında, Boğaz vapurlarının uğrayacakları iskeleleri haber veren memur olabilirdim. Orada, "Üsküdar, Kuzguncuk, Beylerbeyi..." diye bağırır, artık ihtiyarlamış Boğaz hanımlarının yanlış vapura binmelerini önledikten sonra, her vapurun arkasından birden köpüklenen sulara bir an daldım.

"Orada, Köprü'nün üstünde olduktan sonra, bir amele, bir temizlik amalesi olabilirdim. Şehrin kalbi sayılabilecek bu yerde, bu en merkez noktasında, bu iki sahil arasındaki balkondan, mevsim mevsim, saat saat İstanbul'u, minarelerin kâh masmavi bir göğe çıkışlarını, kâh ağır bulutları delmek ister gibi yükseldiklerini, kâh yağmurla ıslanan kurşun kubbeleri, kâh nereden vurduğu anlaşılmayan bir güneşle parlayıveren bir âlemi seyreder, içim sevinçle dolar, oradan Beşiktaş taraflarına her bakışımda çocukluğumu hatırlar, Eyüp sırtlarına bakarak annemi düşünür ve bir yandan vazifemi yapar, Köprü'nün, İstanbul'un bu en işlek caddesinin kaldırımlarını en titiz bir itina ile temizler, o kaldırımları kirletenler, o taşlara tükürenler olursa, yanlarına yavaşça yaklaşıp, kendime deli dedirtmeyi bile göze alarak:

ziya osman saba mesut insanlar fotoğrafhanesi değişen istanbul

Varlık

"- Nerede olduğunuzu unutuyormusunuz, derdim; şu göğe, şu kubbelere baksanıza; İstanbul'dasınız, çoluğunuzun çocuğunuzun yanında, hiç kimseniz bile yoksa, ölmüşlerinizin yakınındasınız. Bu, basabilmek saadetine erdiğiniz kaldırımlara hiç tükürülür mü?"

Ziya Osman'ın "hikâyemsi yazılar" dediği bu metinden sonraki şiirleri birden bire iyimser bir nitelik kazanır ve "hayat cümbüşü"nden söz eder. Her Akşam Bu Odada adlı ve 1946 tarihli şiirinin şu mısraları tam bir saadet şarkısıdır:

*Daha çok anlıyorum kıymetini
Her akşam bu odada buluşmamızın.
Farkında mısın o kadar mesut,
Dereden tepeden konuşmamızın.*

Çocuğu için, "Garip İstanbul" için, herkesin evi ve elleri için şiirler söylemeye başlar. İstanbul ile Kadıköy'de Misakı Milli Sokağı No: 37'deki ev sanki özdeşleşir. Orada pek çok mutluluk şiiri söyler. Eyüp Sultan'dan da söz eden İstanbul şiirleri bu dönemde yazı-

lır. İstanbul adlı, 1952 tarihli şiirden bir bölümü buraya alıyoruz:

*Seni görüyorum yine İstanbul,
Gözlerimle kucaklar gibi, uzaktan.
Minare minare, ev ev,
Yol, meydan.*

*Geliyor Boğaziçi'nden doğru,
Bir iskelenden kalkan varupun sesi.
Mavi sular üstünde yine
Bembeyaz Kızkulesi.*

*Bir yanda, serin sabahla beraber,
Doğduğum kıyılar: Beşiktaşım.
Baktıkça hep semt semt, yer yer,
Beş yaşım, on beş yaşım, ah yirmi yaşım!*

*Durmuş bir tepede okuduğum mektep,
Akserlik ettiğim kışladır ötesi.
Bir gün, bir kızını benim eden
Evlendirme dairesi.*

*Benim de sayılmaz mı oralar?
Elimi tutar gibi iki yanımdan,
Babamın yattığı Küçüküsu,
Anamın toprağı Eyüpsultan.*

Bu şiir Ziya Osman Saba'nın sevdiği şeylerin en başında gelen ve bütün sevdiklerini kendisinde toplayan İstanbul'un belli başlı unsurlarını sıralar. Bunların çoğu somut şeylerdir ve bu somut unsurların hiç de sembolik bir fonksiyonu yoktur. Bilerek seçilmiş bu somut malzeme ile bir hikâye de anlatılmaz. Her şey olduğu gibi, sanki sadece kendi varlıklarıyla anlaşılabilir diye ifade edilmiştir.

*Cöğünde tanıdım ayın on dördünü,
Kırlarında bilirim baharı,
Her şey, içimde her şey,
İstanbul yadigârı.*

*Bir daha görüyorum seni dünya göziyle,
Göğün hep üstümde, havan
ciğerlerimdedir,
Ey doğup yaşadığım, yerde her taşını
Öpüp başıma koymak istediğim şehir!*

Bir şehrin çeşitli unsurlarına bu kadar tutkun ve bir sevgilinin vasıflarını anlatır gibi özelliklerini sıralayan çok az insan vardır. Başka ülkeleri çok az tanıdığından olsa gerek, İstanbul'u hiç bir şehirle karşılaştırmaz. Bu da onun yalnızca sevdiklerinden söz etmeye önem veren tavrını yansıtmaktadır. Yani İstanbul sevgisinde de Ziya Osman kendine özgü bir mizacın samimi ve kararlı bir sözcüsüdür.

Annesinin kabri orada olduğu halde, Eyüp Sultan ayrıca, özellikleri belirtilerek Ziya Osman'a has bir üslûpla anlatılmıyor. Ziya Osman'ın eserlerinde, Fatih, Beşiktaş ve Galatasaray, içinde yaşadığı İstanbul'a ait birer unsur olarak anlatılıyor. Fakat Eyüp Sultan bunlar arasında yok. Ölümüne hazırlanan şairimiz, ölünce cesedinin gömüleceği Eyüp Sultan'daki aile mezarlığından hayatının son döneminde yazdığı, 1956 yılında yayınladığı Yaz Gezintileri adlı hikâyesinde şöyle söz ediyor. "Rüzgârın bile sanki rüzgârlaşmadığı iki kıyı arasındaki kül rengi su üzerinde, o bambaşka vapurlarla yavaş yavaş, üzüle üzüle eriştiğimiz Eyüp'e bir kere de babamla gittiğimizi hatırlıyorum ama oraya asıl, anneannemle kaç kere gitmiştik!.. Babam, annemin ölümünden sonra evlendiğine göre, oraya gidişi de bir çeşit "formalite"nin yerine getirilişi değil miydi?.. Oysa ki anneannem, unuttuğu kocasına, kızına geniş bir evde sereserpe ömür sürüp şimdi şurada o evin ne kadar da küçülmüşü ve basiti dört parmaklık arasında, üzerlerinde bir takım yazılı taşlarla gene bir araya gelmişlere; bir gün katılacağını

bildiği, Eyüp'teki bu ikinci ailemize içinden kopan bir istekle sık sık gidiyor, yanına da beni alıyordu. Uzak misafirliklere gidişlerimizdeki gibi giyiniyor, bir eline şemsiyesini alıyor, öteki eliyle, uzak yollara çıkışlarımızdaki gibi, o yolların bin türlü kaza ve belasına karşı beni güya daha emniyette buldurmak, bir tramvayın altına kaçırılmamak, bir otomobile kaptırmamak için elimden daha sıkı sıkı tutuyordu. Bu ziyaretler de ölümlere-onlar iade edemeyecek olsalar bile- bir misafirlik değil miydi? Ondan, bu misafirlikleri -hem de anneannemle birlikte gidildikten sonra -öbür misafirlikler arasında, şimdiye kadar anmış bulunmam lâzım gelmez miydi?.. Yazık ki, ölümleri ne kadar unutmak istemesek gene de az ve geç hatırlıyoruz!..” Halbuki, Yahya Kemal'in dediği gibi, "Ölümü mânevî bir istirahat gibi gösteren mezarlıklar şehrinin güzelliği hâricinde Eyüp asırlarca bir irfan kaynağı oldu." (Aziz İstanbul, s.8. 1969).

Cami, türbe, lâhit ve hazirelerden ötürü "ruhanî bir şehir" olarak nitelenen bu şehrin somut özelliklerine ve soyut olarak ifade ettiği manalara yabancılar kadar çok az sanatçımız dikkat etmiştir. Kültür hayatımız yabancı modaların ve çok farklı değerlerin işgali altında olmasa, Yahya Kemal'in "Türk İstanbul" adlı konferansında üzerinde durduğu "vatan tablosu"nda İstanbul'un eski semtlerinden her hangi biri gibi Eyüp Sultan'ı seyreden "gerçek ve hassas bir sanatkâr" aynı hükmü verir: "Bu halk bu iklimde ezelden beri sâkindir ve bu iklimte bu mîmârîden ve bu halktan başka unsurlar yaraşmaz." (a.g. e. s.5).

Ziya Osman'ın da benimsediği kültürel değerlerin şiirini söyleyen Yahya Kemal, bu semtin önemine belki çağdaşları içinde en fazla dikkati çeken

şahsiyettir: "Fâtih'in ilk temelini attığı yapılar Eyüp Sultan türbesi ve câmii oldu. Bütün Türkiye'de, belki bütün dünyada en uhrevî bir şehir olan Eyüb'ün başlangıcı budur. Orada ölümü güzelleştiren hava Türkiye Türklerinin verdiği havadır." (a.g. e. s.52).

Yahya Kemal'in başka bir yazısının başlığı daha da ilgi çekici: "Bir Rüyada Gördüğümüz Eyüp"... Bu semti "bir ölüm şehri" diye nitelendirerek, fetih askerlerinin hâlâ gördüklerini sandığı "rü'yânın toprakta mücessem bir devamı" olarak değerlendiren Yahya Kemal, şunları söylüyor: "*Fetihten beri, yumuşak bir Türk söyleyişyle "Eyüp" dediğimiz bu cennet bahçesine, en büyük sadrazamlardan en fakir mü'minlere kadar kaafile kaafile rûhlar girdiler.*" (a.g. e. s.139).

Ziya Osman'ın 32 yaşında yayınladığı Toprağım adlı şiiriyle Türk İstanbul konferansının aynı günlerde ortaya çıktığını ifade edelim. Bu şiirin ilk bölümü, sanki Yahya Kemal'le aynı duyguları paylaşır:

*Ne kadar istiyorum, akşamlayın, ezanda,
Eski bir evde olmak, orda, Eyüpsultanda;
Bir yanda ölmüşlerim, bir yanda kalanlarım.*

Belli ki Ziya Osman Saba da henüz hayatının baharında, sağlıklı bir hanımla yaşadığı mutsuz evlilik günlerinde, ruhen bu cennet bahçelerinden birine girmeyi istemiştir. Bu mısraların şairi, sosyal ve psikolojik bakımdan bir çöküntü döneminde yaşadığı halde, "eski bir evde", kendi nezih dünyasında kalmayı başarabildiğine göre, bunun elbet bir karşılığı olacaktır. Dünyadaki "en uhrevî bir ölüm şehri"nde hesap gününü beklemeyi istediğine göre, Yahya Kemal'in sözünü ettiği "kaafile"lerden birine katılmıştır sanıyor ve umuyorum.

ZİYA OSMAN SABA'DA ÖLÜM DUYGUSU

Çocukluğu ve ilk şiirleriyle ölüm duygusunu bu kadar iç içe yaşamış başka bir şair var mı, bilemiyorum. Hastalığını tedavi için yurdisına götürdüğü kuzenine âşık olarak evlendiği ifade edilen Ziya Osman'ın ilk aşkında, merhamet duygusunun büyük bir payı olduğu muhakkaktır. İlk eşinin hastalığı sırasında sürekli ölümü bekleyen, ona hazırlık hissiyle dolu olan bir şairin şiirlerinde ölüm temasının çok yoğun olması tabiidir. Ölülere kendine yakın bulur, çocukluğuna sığınır, kendini bir kurbanlık bir koyuna benzetir ve kaybettiği "iyi insanlar"a, akrabalarına kavuşmak isteyerek şöyle der:

*Bırakıp fazlasını ömrün
Koşup sükûnuna ermeğe,
Koşup sana hesap vermeğe
Geç kaldık, Yarab, geç kaldık...*

Ziya Osman'ın, hemen her antolojiden giren Rabbim Nihayet Sana adlı, 1941 tarihli şiirinin, ondaki ölüm duygusunu anlatması bakımından edebiyatımızda özel bir yeri olduğu muhakkak:

*Rabbim, nihayet sana itaat edeceğiz...
Artık ne kin, ne haset, ne de yaşamak hırsı,
Belki bir sabah vakti, belki gece yarısı,
Artık nefes almayı bırakıp gideceğiz...
Ben artık korkmuyorum, her şeyde bir
hikmet var
Cecenin sonu seher, kışın sonunda bahar.
Belki de bir bahçeyi müjdeliyor şu duvar,
Birer ağaç altında sevgilimiz, annemiz.
Gece değmemiş sema, dalga bilmeyen deniz,
En güzel, en bahtiyar, en aydınlık, en temiz
Ümitler içindeyim, çok şükür öleceğiz...*

Cahit Sıtkı'nın bekâr olduğu günlerde, ona ithaf ederek yayınladığı İmkânsız Tesadüfler adlı, 1941 tarihli şiirinde karşısına birden çıkacak arkadaşından,

kendisini çağırarak ölmüş babasından, koluna girecek karısından ve etrafını çevirecek "doğmamış çocukları"ndan söz eder. Fakat bu "İmkânsız tesadüfler" in bir kısmı gerçekleşir ve akrabalarının ısrarıyla hastalığı iyileşemeyen ilk eşinden boşanarak mutlu bir evlilik yapar. Bunun sonucu olarak da saadet türküleri söylemeye başlar.

Fakat talihin gülümsemesi uzun sürmez, ağır bir kalp krizi geçirerek evine kapanmak zorunda kalır.

Evini seven şair, yedi yıl evine mahpus olur. Kötümser olmasa da yeniden ölümden söz eden şiirler söylemeye başlar. Bunlar arasında, adında "ölüm" olan üç şiir bile var. Öteki şiirlerinde "Nefes almak"tan, "Pencereden bakmak"tan, "Hayal ülke"den, "Sefer hali"nden söz eder, "Kim bilir" şiirinin ikinci bölümünde şunları söyler:

*Alınyazısı hepsi... Kısmet...
Ha yazı ha kışı geceyle gündüzün,
Kim bilir kaç günü kaldı
Ömrümüzün?*

Hayatı bu kadar ölüm perspektifinden değerlendiren ve kaybettiği yakınlarına ve sevdiklerine kavuşma yolu olarak gören, bu duyguyla yaşadığı halde intihara teşebbüs etmeyen, yahut böyle bir düşünceyi eserlerinde hiç dile getirmeyen çok az sanatçı vardır. Bu yönüyle de ilgi çekici bir sadeliği var.

Ondaki ölüm duygusu yaşanmış tecrübelerden, günlük hayatın içinden gelir. Şiirlerinde ve yazılarında görüldüğü kadarıyla, mistik tecrübelerle yol açan bir fikri ve felsefi derinliğe sahip değildir. Nihilizme hiç düşmez. Sokaktaki insanın ön yargısız ve ideolojik amaçsız, dolayısıyla mümin ve mütevekkil, vasat bir Müslüman duyarlığının özelliklerine sahiptir. Bu duyarlığın tezahürlerini, ölüm karşısında "sığınma" ve "avunma" kavramlarıyla ifade eden

Şerif Aktaş'ın şu cümleleri ilgi çekici:

"... Daha şiire başladığı yıllarda, dünyada kendisini son derece aciz, küçük ve yalnız hisseden şair, acısı hissedilmeyen ölüme teslim olmaya hazırdır. Bu duygu hali henüz ne kişisel tecrübeyle ve ne de felsefi huzursuzluktan kaynağını alan düşünceyle zenginleşmiştir. Ancak onun şiirinde bir türlü derinleşemeyen ölüm korkusu ve dünyada yalnızlık duygusu, üzerine gidilemeyen aslî temalardan biri olarak kalacak, şair adeta bu temalardan kaynaklanan korku ile çocukluk yıllarına ait hatıralarına ve gündelik hayatın tabii akışı içinde eve sığınacaktır. Onun şiiri, biri tehdit ve belirleme, bir diğeri sığınma olarak yorumlanabilecek iki aslî unsur arasında, derinleşemeyen bir duyarlığın ifadesi durumundadır." (Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi, Ankara, 1998).

Ölüm duygusu ve düşüncesinin Abdülhak Hamid, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal başta olmak üzere çağdaş şiirimizde çok belirleyici bir tema olduğunu belirtmeliyiz. Özellikle iki dünya savaşının doğurduğu sosyal ve entellektüel buhran, pek çok sanatçıda çok farklı tezahür etmiştir. Ölüm düşüncesinin Necip Fazıl'ın şiirini ve ona bağlı olarak sanatını ve dünya görüşünü nasıl derinleştirdiğini biliyoruz. Özellikle Bir Adam Yaratmak adlı oyunu ile Çile adlı şiiri, bütünüyle bu temanın aslî motif olduğu şaheserlerdir. Yedi Meşaleciler grubunun pek çok şairinin ölüm temasının konu edinen şiirleri yanında, Cahit Sıtkı'nın Ömrümde Sükut ve Otuz Beş Yaş adlı kitaplarındaki şiirler, ölüm duygusunun çok yer aldığı önemli metinlerdir.

Kendi çağdaşları arasında olduğu kadar, Yunus'tan bugüne Türk şiirinde hiçbir şair ölümü, ev ve aile bağlılığıyla mutluluğu şiirinin belli başlı teması haline getirmemiştir. Şiirinde sözünü etti-

ği şeyler sembolik bir anlam taşısa bile, öncelikle kendilerinin ifade ettiği şeyin nesnel karşılığını anlatır.

Ziya Osman'ın ölüm temalı şiirleri arasında en ilgi çekici olanlarından birini, Cahit Sıtkı'nın ölümünden kısa bir süre sonra yazdığı Düşümde adlı şiiridir. 1957 tarihli şiirini gözden geçirirsek, bu konuda onun vefalı dost tavrının öteki şairlerden ne kadar farklı olduğunu görürüz:

*Düşümde gördüm Cahit'i:
Banka gibi bir yer,
Aynı servise verilmişiz,
Yolumu gözler.*

*Baktım ki, toplamış memurlarını
Nutuk çekmede şefimiz.
El edip geçecektim yerime
Sessiz.*

*Cahit bu, dayanamadı, boynuma atıldı.
Gözyaşlarını duydum yüzümde bir ara.
O, düşümde ağladı.
Bense uyandıktan sonra.*

Bu şiirdeki dil ve duyarlığın, özellikle de şiir-hikâye tekniğinin Behçet Necatigil ile Cahit Kulebi tarafından çokça geliştirildiğini söyleyebiliriz. Üstelik bu da bir rüya hikâyesi....

Ziya Osman, Cahit Sıtkı'nın kendisine yazdığı mektupları, baş tarafında "Cahit'le Günlerimiz" adlı hatıra yazısıyla **Ziya'ya Mektuplar** adlı bir kitapta topladı. İki şair arkadaşın dostluğunu ortaya koyan bu ilginç kitapla son şiirlerini toplayan **Nefes Almak** adlı şiir kitabının dosyalarını çok önceden yayına hazırladığı halde, bu iki kitabın özellikle ölümünden sonra yayınlanmasını isteyerek, şair arkadaşının ardından ölüme hazırlandığı görülür. Bu bakımdan da ona tam bir Eyüp Sultanlı denebilir.